

weg, daar ze nu enkel op ongeslachtelijke wijze door stekken of tjankokken kan worden voortgeplant. Toch zou het jammer zijn, wanneer deze plant niet werd aangewend om onze erven te verfraaien. Er valt in dat opzicht nog zoo veel te verbeteren. Ik geloof echter stellig, dat de Directeur van 's Lands Plantentuin wel zal willen medewerken en op aanvraag stekken of tjankokkans ter beschikking van de aanvragers zal stellen.

v. W.

RIMBOELEVEN IN SUMATRA.

(Vervolg).

23 Aug. Om 5 uur is het reeds levendig in het bivak. Ik ben van plan heden in gezelschap van Langi en Mat Getoep te trachten zo hoog mogelijk de Dëmpoe op te klimmen, en daar ik niet denk, dat wij het zo heel ver zullen brengen, wordt er ook geen eten meegenomen.

De weg waarlangs de Dëmpoe gewoonlijk beklommen wordt, is aan de andere kant van de berg. Aan deze zijde is geen behoorlijk pad te bekennen. Wel gaan hier af en toe inlanders naar boven, om op de top te overnachten en daar een offer te brengen. Ze denken daardoor voorspoed en geluk te verwerven.

Tot 2000 M. hebben wij bij onze vorige tocht reeds een pad opengekap, doch van daaruit moeten wij de weg verder zoeken. De merken, hier en daar op bomen aangebracht, doen zien, dat er vroeger wel eens mensen hier langs zijn gekomen, doch alles is reeds lang weer dichtgegroeid.

Het bos om ons heen begint langzaamaan van karakter te veranderen. Hoe hoger wij klimmen, hoe dikker de moslaag op stammen en takken wordt. De bomen hebben hier nog wel flinke afmetingen, maar ze zijn toch niet meer zo recht en slank gegroeid. Epiphyten zijn reeds grotendeels verdwenen, alleen enkele boomorchideeën van de hogere zone komen hier nog voor; wij voorzien de bomen waarop ze groeien van een merkteken, om de planten bij een latere gelegenheid mee te nemen.

Een paar vliegenvangers en een eekhoortje is alles wat wij op 2200 M. onder schot krijgen; hoger op is het bos als uitgestorven. Op 2400 M. is de grond bezaaid met de aarden torentjes van regenwormen, zoals ik die reeds van Bengkoelen beschreef. Ze staan hier bij duizenden zo dicht opeen, dat men geen voet kan neerzetten zonder er enige te vertrappen. Geen wonder, dat in dit wormen-dorado ook *Arctonyx hoevenii*, de das waarvan ik op de Kaba een exemplaar ving, niet ontbreekt. Wel zag ik hem hier niet in levenden lijve, doch overal is de grond omgewoeld en nog andere bewijzen van zijn tegenwoordigheid heeft hij achtergelaten, die een luchtje verspreiden, dat met geen mogelijkheid te miskennen valt.

Aardorchideeën komen veel op deze hoogte voor; op 2500 M. vinden we zelfs grote plaggen van een soort, die met hun rijke pracht aan witte bloempjes er als Lelietjes der Dalen uitzien.

Hoe langer hoe meer neemt de mosvegetatie de overhand en op 2600 M. is alles met dikke moskussens bedekt. De bomen zijn er geheel mee omhuld als met groene pelsmantels; ook op de bodem is een mollig mostapijt gespreid, waarin de voet geheel wegzakt. De bomen zelf beginnen fantastiese vormen aan te nemen; met hun in allerlei

bochten gewrongen takken zien ze er uit als wezens, die zich in helse pijnen wringen. De wortels schijnen meer boven dan onder de grond te groeien. In grote kronkels en lussen liggen ze onder het dek van mos, als reuzenslangen in winterslaap verstijfd, en waaroverheen men tastend de weg zoekt zonder de grond te betreden. Een benauwende stilte heerst in dit spookachtige bos, waar alle geluid merkbaar gedempt is door de ijelheid der lucht, en de kilkoude nevels, die door het geboomte trekken, ons midden op de dag doen huiveren.

Te vergeefs zoek ik hier naar *Primula imperialis* met haar goudgele bloemrozetten, die ik bij mijn tocht op de Piek van Kërintji op gelijke hoogte aantrof. De plant, slechts van een drietal vindplaatsen bekend, schijnt op de Dëmpoe te ontbreken.

Hoger klimmen wij op. Steeds lager worden de bomen en de plantengroei om ons heen is ook weer een geheel andere. De mosvegetatie verdwijnt en varens (*Gleichenia*) treden op. Hier begint ook het rijk van de *Rhododendrons* (*R. retusum*?) met hun prachtig, helderrode bloemtrossen; op deze hoogte zijn het nog bomen van 5 à 6 M., doch verderop worden zij hoe langer hoe lager, totdat zij ten slotte tot kleine struikjes van enige voeten hoogte ineengeschrompeld zijn.

Als een onoverkombare barrière doet zich op eens een muur van hooggewassen *rasëm* (*Gleichenia*) voor ons op. Deze zone van varens had ik reeds op de Piek van Kërintji op gelijke hoogte leren kennen. De vooruitgezonden koelies hadden toen een dag werk gehad om er een pad doorheen te kappen. De planten zijn tot een onontwarbare massa ineengegroeid, die zich een 3 à 3½ M. hoog verheft; ook zijn de stengels zo taai en veerkrachtig, dat men met kappen niet hard opschiet. Het ziet er naar uit, dat wij de verdere beklimming moeten opgeven; doch waar hier vroeger mensen langs kwamen moet ook een pad te vinden zijn.

Na lang zoeken ontdekken wij dan ook een lage tunnel in het wirwar van plantenstengels uitgekapt, juist hoog genoeg om mij in sterk gebukte houding door te laten.

Niet recht omhoog voert deze tunnel, doch hoe langer hoe meer in schuine richting, en het wordt ons duidelijk, dat het doel daarvan is een geheel kale rug te bereiken, die ik reeds vroeger, van de voet van de berg uit, had waargenomen. Geen einde schijnt er te komen aan de vermoeiende tocht in deze halfdonkere, vunze gang, waar de stugge plantenstengels mij telkens het gezicht striemen. Reeds een 20 minuten zwoegen wij aldus voort, soms op handen en voeten kruipend, en een pijnlijk gevoel in mijn rug maakt zich op onaangename wijze merkbaar. Doch aan alles komt een einde en met vreugde begroeten wij weer het volle daglicht. Wij zijn inderdaad op de kale rug aangeland. Het is een steenachtige helling, die zich boven ons uitstrekt en onder ons als een steile wand ver naar beneden afvalt. De rots is bedekt met korstmossen en een spaarzame vegetatie van dwergachtige planten, voornamelijk *Rhododendron* en *Vaccinium*. Hoewel steil is, de helling door de rotsachtige geaardheid toch zeer gemakkelijk begaanbaar.

Maar is het wel raadzaam de tocht verder voort te zetten? Zonder een ogenblik rust hebben wij nu 4½ uur geklommen.

Wij weten niet welke moeilijkheden ons nog te wachten staan, daar alles om ons heen in een dichte mist gehuld is en boven ons donkere wolken drijven, ons met een regenbui bedreigend. Eten hebben wij niet meegenomen en eerst laat 's namiddags kunnen wij in ons bivak terug zijn. Maar nu terugkeren, als wij ons reeds zo nabij ons doel bevinden? Welke enthousiaste bergbeklimmer zou dat over zijn hart kunnen verkrijgen? Ergo: de tocht zal doorgezet worden!

Welk een schitterend uitzicht moet hier bij helder weer te genieten zijn! Nu is echter al het land onder ons met een ondoordringbare nevelsluier bedekt.

Het is alsof wij in de lucht zweven; onder ons een golvend, ontastbaar meer, boven ons donkere wolkgevaarten, door de wind met grote snelheid voortgezweept.

Voor èèn ogenblik slechts wijkt de nevel hier en daar uiteen en als door gaten in een gordijn zien wij stukken van de Pasemah-vlakte, met in het verschiep een blauwwazige bergrug, als miniatuurtaferelen op een witte achtergrond geworpen. Kleine weilanden met popperige hutjes en dwergboompjes er om heen; beekjes als zilveren linten daartussen slingerend; sawah's als groene dobbelstenen; en dat al gekoesterd in helle zonneschijn, waar ons hierboven schemerlicht omgeeft en een kille wind ons een rilling door de leden jaagt.

Als door toverslag sluit het gordijn zich weer en dichter pakt de nevel zich om ons heen.

In deze eentonige omgeving zal het ons niet gemakkelijk vallen de terugweg te vinden en daarom richten wij van afstand tot afstand kleine bakens op, door takjes dwars aan de toppen van *Rhododendron*-struikjes te binden. Dit houdt ons echter te veel op en, gedachtig aan het verhaal van Klein Duimpje, geef ik last langs onze weg de rode bloemtrosjes van de *Rhododendron* te strooien.

Mijn aneroïde barometer wijst 2950 M. De ijle lucht belemmert bij het klimmen zeer de ademhaling en telkens moeten wij hijgend stilstaan. Voor 't eerst zien wij hier weer dierlik leven. Het zijn vogels, die met vrolijk gefluit, tussen de lage struiken heen en weer vliegen, doch zo schuw zijn, dat wij ze niet onder schot kunnen krijgen. Het zijn verwanten van de *koetilan* (*Pycnonotus*) en hun voedsel bestaat uit de besjes van de *Vaccinium*-struikjes.

(Wordt vervolgd).

EEN TOCHT NAAR HET DIËNGPLATEAU.

(20—29 Januari, 1917).

Voor herbariumdoeleinden, later uitvoeriger te bespreken, moest de heer BACKER op het Diëngplateau zijn en ondergeteekende vergezelde hem als helper en leerling.

Door gebruik te maken van sneltrein, tram en karren, kan men, het laatste stuk te voet afleggende, in 2 dagen, van Buitenzorg af, op het Diëngplateau arriveeren, mits men in Padalarang aansluiting aan den sneltrein naar Djokja heeft, te Maos nog tijdig de vele bagage, welke een inzamelend botanicus altijd met zich voeren moet, in de tram kan bergen, te Bandjarnegara en Wonosobo genoeg karren krijgt om Garoeng den tweeden dag te bereiken en men dan na besprekingen met autoriteiten en het aanwerven der talrijke benodigde koelis, nog lust genoeg heeft om te voet den steilen klim naar het Diëngplateau te ondernemen.

Het liep ons mee tot ongeveer vier paal voor de dessa Diëng, welke bij den oostrand van het plateau ligt. De weg gaat hier steil naar boven. De regen, die het bergpad glibberig en ons druipnat had gemaakt, viel nog steeds in stralen neder en bovendien had de schemering plaats gemaakt voor stikdonkeren nacht, want al botaniseerende was het